

Nr 337.

Av herrar **Linnér** och **Öman**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till maximiprislag.

Under de senaste veckorna har avlämnats en rad propositioner med förslag till kristidslagar till största delen hämtade från motsvarande svenska speciallagstiftning under världskrigets senare år. Tillsammans bereda propositionerna möjlighet till mycket långt gående ingrepp i de enskilda medborgarnas levnadsförhållanden och i det allmänna näringslivet. Det är därför angeläget att pröva både verkningarna av var och en av de ifrågasatta fullmakterna och särskilt i vad mån fullmakten kan behövas redan vid den första tillspetsningen av en kris. Man får härvid uppmärksamma, att det fria initiativet måste i all den utsträckning det är möjligt behållas just under krisen och att det kan förväntas, att de enskilda företagen vid krig eller krigsfara villigt ställa sig i det allmännas tjänst. Det enskilda initiativet bör därför icke från början kvävas av en alltför långt gående statlig reglering. En erfarenhet från världskriget är också att krisåtgärderna hava olika verkningar allt efter den tidslängd, under vilken de tillämpas. Vissa åtgärder kunna för ögonblicket medföra lättnad men i längden vara till skada. I händelse av nu inträffande krig eller krigsfara torde försiktigheten bjuda att räkna med möjligheten av en långvarig kris och rätta åtgärderna därefter.

Till en del är det här fråga om tillämpningen av kristidslagstiftningen, men nyss antydda synpunkter hava också sin behöriga plats vid själva lagstiftningens utformande. Här må uppmärksamheten särskilt riktas på de risker, som förslaget till maximiprislag synes medföra.

Om man — delvis med hjälp av departementschefens intressanta motivering — söker bilda sig en föreställning om varumarknadens förändringar vid krig eller krigsfara, torde det vara skäl att utgå från att vårt land, vare sig det behåller sin neutralitet eller icke, kan bli utsatt för svåra störningar av import och export. Varuknapphet — eller åtminstone fruktan för varuknapphet — kommer säkerligen att följa härav. I vad mån brist på arbetskraft uppstår, torde bero på de militära åtgärdernas omfattning. Under alla förhållanden lär en omflyttning av arbetskraften bli nödvändig med därav följande rubbning av lönemarknaden. Om mycket betydande extra ordinära utgifter för försvarsändamål måste göras, torde det ingalunda vara säkert, att dessa motsvaras av minskning i kapitalanspråken från det civila arbetsområdet.

Beträffande vissa importvaror som kol, brännolja, smörjolja m. m. förefaller det antagligt, att en omedelbar inventering måste äga rum, därest icke tillförlitliga uppgifter redan på förhand anskaffats. Det kan också bli nöd-

vändigt att på ett tidigt stadium vidtaga besparingsåtgärder och åtgärder för att på ett ur statens synpunkt ändamålsenligt sätt fördela de befintliga tillgångarna. Huruvida tvångsåtgärder behöva tillgripas, sammanhänger med organisationen och de förberedande avtal, som må hava träffats. Den med statens hjälp verkställda lagringen torde dock icke kunna fylla en längre tids behov. Vad som här sagts kan komma att gälla åtskilliga andra importerade råämnen för den industriella produktionen.

I ett sådant läge torde det vara angeläget att alltjämt söka uppehålla den enskilda importen. De svenska prisen torde bli beroende av valutaförhållanden och andra omständigheter, som äro i hög grad föränderliga. Det torde också finnas möjligheter att träffa uppgörelse med de jämförelsevis fåtaliga grupperna av importörer om en skälighet prissättning. Något behov att för detta ändamål kunna hota med maximipris kommer säkerligen icke att föreligga. Däremot skulle det kunna befaras, att maximipris skulle försvåra de enskilda åtgärderna för att hålla importen igång. Det är således svårt att finna, att maximipris ifråga om dylika varor har någon uppgift.

Det är framför allt beträffande livsmedlen, som en maximiprislag kan förväntas bli tillämpad, och det är just på detta område de största riskerna föreligga.

Sedan världskriget har den svenska livsmedelsproduktionen beträffande flera viktiga produkter stigit mycket starkt. Men till en del bero resultaten på import av gödningsämnen och fodermedel. I våra konsumtionsvanor ingå också importerade varor till betydande belopp. Avskäres eller försvåras importen vid ett krigsutbrott, uppstå genast kännbara verkningar för såväl producenter som konsumenter. Allvarliga inskränkningar i livsmedelstillgången ha enligt erfarenheterna från världskriget stark inverkan på folkets motståndskraft. Det blir därför en angelägenhet av allra största vikt att hålla den inhemska livsmedelsproduktionen uppe i möjligaste mån. Men något annat effektivt medel i detta syfte torde icke finnas än goda priser och detta så mycket mera som jordbruket säkerligen efter en mobilisering kommer att lida brist på arbetskraft. Det är ej heller sannolikt, att de största jordbruksorganisationerna, vilka hittills självfallet arbetat för att hålla prisen uppe, skola under en kristid, då den inhemska jordbruksproduktionen får större betydelse än någonsin, befinnas villiga att främja produktionen annat än mot pris, som av jordbrukarna anses tillfredsställande.

Prisstegringen medför i och för sig en reglering av konsumtionen. För att åstadkomma en rättvis fördelning kan dock en laglig konsumtionsreglering bli nödvändig. Men maximiprisens olägenheter gälla, även om man tillgriper beslag och konsumtionsreglering. Erfarenheterna från den svenska maximiprissättningen på livsmedel under världskriget visa, att beslag icke kunde förebygga, att varorna undandrogos den reglerade marknaden och att vid sidan av denna uppstod en handel med abnormt hög prissättning. Maximi-

prissättningen ökade således svårigheterna för de mindre bemedlade och de lojala konsumenterna. I krigförande länder med långt strängare kontrollåtgärder än de i vårt land använda läser man ha gjort samma erfarenhet. Ej heller i avseende å penningväsendets stabilisering torde maximiprisen kunna åstadkomma den önskade effekten. Vissa åtgärder för att motverka inflation, vilka förbisågos under världskriget, torde vid en blivande kris kunna tagas i anspråk. Men om man med maximipris skulle söka att stimulera livsmedelsproduktionen i annan ordning än genom prisen och i detta syfte tillgripa stödåtgärder i någon form, synes det alltför sannolikt, att kostnaderna härför skulle bli synnerligen stora utan att ändå en betryggande tillförsel till den prisreglerade marknaden skulle kunna ernås. Uppstår vid sidan av nyssnämnda marknad en smyghandel av stor omfattning med högre priser än på en fri marknad, något varpå förhållandena under världskriget lämna talrika exempel, kommer därigenom ett starkt och svårreglerat penningbehov att uppstå från konsumenternas sida.

Svårast torde det bli att uppehålla balansen mellan prisen på livsmedlen och arbetslönerna. Från den synpunkten kan man också förvänta krav på maximipris. Om emellertid erfarenheten talar för att maximiprisen på lång sikt öka varuknappheten och stegra de verkliga prisen på livsmedel, äro maximiprisen även såsom lönepolitiskt medel otjänliga.

Här skall icke diskuteras, huruvida under ett krig ett nödläge *kan* uppstå, som tvingar till maximipris. Däremot synas alldeles övervägande skäl tala för att förhandenvaron vid ett krigsutbrott av en maximiprislag skulle, så snart prisstegring inträffar, framkalla yrkanden om omedelbart åsättande av maximipris, framför allt på livsmedel. Även från början skulle därigenom desorganisation av livsmedelsproduktionen framkallas. En maximiprislag bör därför icke ingå i den nu godkända beredskapslagstiftningen.

Under åberopande av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att Kungl. Maj:ts proposition med förslag till maximiprislag icke av riksdagen måtte bifallas.

Stockholm den 16 maj 1939.

S. Linnér.

Ivar Öman.
